

Весна Капор

НЕ ПЛОВИШ ТИ КА ОСТРВИМА, НЕГО ПОСТАЈЕШ ОСТРВО

Бранислав Матић, *Острво*
СКЗ, Београд 2020.

Из било ког стиха збирке *Острво* може се извући суштина песниковог веровања, нит метафизичког, нит духовног, што се провлачи и утврђује поетику, промаља као извесност која потврђује смисао читавог поретка. Свет се кроз речи, слике и осећања извлачи, расте и протеже унодоглед, а заправо само се провлачи кроз човеково чвориште, кроз његово трагање. *Та сенка која ће увек сайлиће с леђа, / знаш ли, њо си ти сам: / средишће умишљеној свети, / њод сводом твоје слепоочнице, / кључар твоје сојсствене тамнице.*

Још у претходној збирци песама, *Хијерборејски лепојис*, Матић је на крају књиге под записом *Пре свега*, прибележио и објавио своје поимање света и поезије. Трагом дубоког ишчитавања Беле Хамваша, у тексту „Поета Sacer”, песник разуме да је „човек небеског порекла, створен по подобију Божијем”, пао у понор материјализације, те да је „највећи задатак његов у палости, очување везе са божанским. Повратак у небески завичај”. У потпуном раскидању са суштином, још само једна фигура остала је да чува свету ватру: Песник. Поета сакер. Посвећеник и проклетник. Он зна да поезија није препредени занат, пука вештина и лепоречивост. Он је служба. Служба светој ватри богочовечанске заједнице. Поета сакер је живи обред одржавања везе међу световима. „Чувар је свих симбола напуштених људских достојанстава.” Поета сакер узима на себе универзалну људску судбину.

Ово су делом пренете одреднице песниковог веровања у Поезију, и што је наважније, у могућност прочишћења света.

Нова збирка свакако се наслања на претходну. Песник наставља свој тихи ход, дубока поринућа, и трагања; допевава свет, проширује просторе свог гласа.

Острво, већ у самом наслову носи многа значења, и наговештава интертекстуалне везе на књижевно-уметничкој равни. Има ту сенки Селимовићевог *Острва*, и острвљана. Једна врста нежне изнемоглости, клонула жеља, накнадна снага, несагледива пучина, кућа на осами, буре, небо под којим се траје и посустаје, жеља и потреба за другим, и немогућност дотицања, тужна помиреност, и дубока осећања света и бића. Острва нису само географске одреднице, нису само делови земље одвојени од копна, то је метафора за спознају да сваки од нас постаје острво за себе, чак и онда кад мисли да плови ка другима. Као што ни ова збирка није само поезија: она је ванвремена насебина личних сакупљених слика, титраја, сећања, као и све-простор у коме се прожимају историјско и савремено време и белези.

Не њловиш њи ка острвима, / не њ њосџајеш острво, мисао је из које се развија мрежа асоцијација кроз целу збирку.

Потом, има у овој збирци неба, магле, буре; дубоког сазнања, провиђења, ироније, и коначно, прозорљивости, чувеног руског филма *Острво*, Павела Лунгина. Има дубоке подударности у начину откривања тајне у овом филму и у Матићевој збирци. Потраге су неходне да бисмо расли; време је незаустављиво, али наш песнички трагач, у свом осећању, разуме да су дубоки светови вечности, ту, надомак длана, али недодирљиви. Као призив филму на више места у књизи пројављују се ходочашћа (цео живот је ходочашће, самеравано очима песника) и неми старци, у свом дубоком малоречју (песма „Саровски путоказ” и „Литургијском обалом”, 2016) који знају: *да неки се друмови, вели, / само у жару и чекању / моју раишиџаџи, зауздаџи. / Неке се даџине само џако / моју сажеџи, освешџаџи.*

Острво је сачињено из пет делова: *Чаролије, Друмовања, Архиџелази, Ваџре и Кише.*

Песник-трагач за вишим редом ствари своја искуства износи на два нивоа: просторном и временском. Омеђује их местима до којих је до-спевао, кроз додире са њиховим обличјем, историјом, митовима. Тако се пред нама отвара цео један ред слика-трагања-искустава везаних за античке митове помешане са православним дисањем; самеравају се димензије светова и времена. Притом, песник не затура исконске предачке дахове у себи. Његов глас је један виши ред сазнања и, као што је у претходној збирци назначио: *Све је у свему*, и у овој предочава ту једначину, кроз мноштво ситних детаља, свестан да је све

једном било Једно. То сагласје једног не тражи буку, оно се проказује ситним корацима; наставља се на подлогу оних који су тражили пре, са којима је песник у дослуху. Тако ћемо осетити, као светлосне одблеске, Попине игре, и вучје трагове; понегде звук Настасијевићевог веза, затим Раичковићевих и Тадићевих (*Дар невидела*) дошаптавања. Коначно циклуси *Друмовања* и *Архијелази* су у дослуху са *Хододарјима* Миодрага Павловића. На неким местима, промакао је и Перо Зубац, носталгичним сликама о пролазности. Црњански, у неколико наврата, по тону, и емоцији, чак и кроз наслове, зауставља време. Ова збирка је Острво, за трагаче, за Песнике који знају да је Поезија, једини начин обожења. И утехе.

Чудесна је ова збирка. У њој, ако читате са оловком у руци, занесени мишљу да потцртате суштину, обележите безмало сваки стих. Дозрелост трагања, као радост и сета познања, расипа се кроз ове стихове.

Песник полази из себе, свестан да све што треба да се одигра, одиграће се ту, унутра, дубоко, али да би се дошло дотле, мора се путовати и истраживати, губити, падати и сумњати. Истина, свако самеравање, и потрага, излазе из песниковог бића, свака потрага изнедри неки одговор, ипак, сваки пут појави се сенка, и она жуђена тајна, промакне, у даљину, и таложи се као нова чежња.

Ове песме остварују се на релацији песник–свет–творац. Можда је за сусрет тог тројства, најсликовитија песма „Опрашивање”, која асоцијативно указује на стварање вишег реда, на непрестани бруј и мешање света, без кога би свако био само чаура. Набрајајући људски рој који се непрестано измешта из потребе да осети другачије, песник каже: *Обалу и време свак њремери / оним шио јестје*. На крају, тек, каже: *Они мисле да су њакозвани њуристџи, / а зајраво су велики рој / који ојрашује, ојрашује, / и кад њо не види, / и кад не чује*.

Ова песма је парабола живота и света. Призива суматраизам, и подсећа да смо и онда кад мислимо да само живимо свој век, у ковитлацу или у тихом мешању свега што јесте. Кроз њу, савременим језиком, именованем стварности, изниче Божја промисао, асоцијацијом на пчеле.

Чаролије су нека врста пролога. Од песме „Свитање” до песме „Излаз” песник назначује оквир у коме ће се кретати, заправо теме, које ће накнадно развијати и варирати: време и постање, творење и Творац, књига као дубљи мотив сазнања, однос човека и Творца, питање припадности (песма „Језик”, *Тај језик родни мој је једини њуџи њредака и њуџи бојова*), врева данашњице и, коначно прожимање са природом и космичко-религиозним просторима. Све је у овој најави суптилно, дискретно, а дубоко. Назначује песник овде и начин и тон казивања: сведен и аристократски, а опет прегнантан дневник унутрашњег и спољашњег кретања.

Легенда каже да је *Друмовања* био, пре пола века, наслов прве књиге песама Вите Николића.

У претходној књизи Бранислав Матић је имао циклус посвећен песницима, а у овој градовима. Лирски записи, са епском снагом, мапа кретања широка и разноврсна. У овој целини мешају се славенски и медитерански дух; а песник, такође, на више места препознаје и учи-тава српску историју и трагове. Градови су персонификовани, а унутар сваког од њих јавља се песников глас и дух. Овим песмама-путописима песник открива повезаност света. Открива нам и продубљује свест о томе да је све од *йравремена* повезано, да је тајна у Једном, и да је то Једно сачињено од мноштва појединачог. У овом циклусу песник иде од споља ка унутра, од света ка бићу, ка души. Од мноштва до појединачног. Разиграва слике, згушњава емоцију. Набрајањем, и згуснутим сликама-метафорама, води нас у простор носталгије, у бестежинско стање. Прва песма је симболично „Праг” (и град и симбол) а завршна „После путовања”. Између је цео један низ културолошких тачака, из којих исходе велика имена европске културе. Његош, Гауди, Дали, затим неименовани саровски Старац, изничу као песникови лични печати и одреднице. Ипак, у претпоследњој песми, „За успут”, као лајтмотив, понавља се мисао о Језику: *Не живим у овом іраду, / неіо у овом језику / и не ходам овом улицом / неіо овом окаііом реченицом.*

Да је песник у вечитој потрази, за духом, за дотицањем вечности, исказује се стиховима упућеним великом архитекти: *Знао си да је ііај живи живоіі / црква која ііече кроз нас, / најузвишеније од свеіа / шііо још можемо ірадиіі.*

Многе спознаје песник открива кроз наречене градове и пределе. Упричавајући свој глас у пределе и историју, на једном месту каже: *Знам да смо већ били овде и оіеіі ћемо. / Носим у себи ііај ілас.*

Кроз неке стихове додирујемо у себи густе наслаге архетипског, и разумемо да смо *на броду који чили у јуііарњем сребру* и осећамо *йрелив међу свеііовима без іраница.*

Циклус *Архійелазі* надовезују се на *Друмовања*. А како би другачије? Прва песма је „Долазак” а завршна „Црта”.

На митолошком и библијском фону песник наставља пловидбу. Свевременост је она чежња и смисао путовања. Стога, песник бележи: *И кад нам ноіа стіуіи на оіірво, / навіру речи боіоимане. / Увек ііакве ловимо, / и у најчуднији час, / а у овом рибарском селу, /на овом мору масііила, / оне лове нас.* Нису то одблесци ни одједи, не долазе споља. Човек топи оклопе у себи, ступа на ишчезла поља. Види ка унутра, осећа светове, као пре. Извор који је тражио, у њему самом је. Ређају се песме, утисци, протиче време, мењају се видици. Песник омерава свет, оним врховима изван буке, изван свакодневне збрке, и бележи:

небо је у тебе. Свака од ових песама богата је значењима и симболиком, трагањем за вишим редом ствари. Један од доминантних мотива јесте потрага за мером ствари, и нека врста тихе помирености: *Све боље разумеш ћућљивој Творца, / ионекад чујеш њејову тишину у себи.* Архипелаг је овде синоним за живот. У овом циклусу има и дубоке носталгије за минулим временом („Крај лета“), као и резигнације – тражимо себе по туђим острвима. Путнички брод на пучини, као симбол кретања, подвлачи црту испод рачуна света („Море у прозору“).

Циклус *Вајире* чине лични, емотивни медаљони. У њима има кратких записа налик на народне лирске песме. Можда је у овом циклусу призив Црњанског и веза са њим најизразитија (песме „Траг“, „Озарења“, „Туга“). Између „Сна“ и „Молбе“, песник суптилно варира дијалог као игру са другим. И овде је све највећма у чежњи и наговештају.

Збирку затвара циклус *Кише*, не као позив и асоцијација на потоп него на смирење и сазнање. Овај циклус од 12 целина означених бројевима, али на крају у садржају првим стиховима, даје по узору на сонет, једну нову целину, нову строфу. Песник, магијски, императивно призива кишу: падај, сипај, испиши... на крају је претпоследња целина, заправо, песма од глагола којим се призива киша, а заправо је својеврсна бајалица, коју можемо читати и као позив на буђење онеме који пише и онеме који чита. Песнички лични глас се јавља тек на крају, у маленом запису: *Преклињем те, / Бојодружбенице. / Понекад живим од твоје наклоности / Према твојим молићвама.*

Матићеву збирку *Осврво* карактерише разуђеност мотива, обједињених потрагом и уверењем да је песник на вратима, и на граници овог и оног света, да је „чувар свих симбола напуштених људских достојанстава“. Он је симбол савеза божанског бивства и људске судбине. Због тога ваља поменути и један од мотива који се прелива из претходне збирке: Златни Град.

Закључимо: пред нама је сведена поезија, аристократског духа, у коју одлазите, одиста, као на острво; у њој живите, са лирским бићем, медитативно и духовно трагајући; осећате тајну, њену топлину и мрак. Ово путовање је боготражење кроз густе наносе векова а песник показује да је могуће и неопходно држати сагласје етике и естетике. Поезија у којој и ум и дух и емоција стреме ка Једном.